

Stanisław Dubisz

Towarzystwo Kultury Języka, Warszawa

stdubisz@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4784-5399

TEMATYKA UKRAINISTYCZNA W „PORADNIKU JĘZYKOWYM” (1901–2022)

W 2022 r. dwa zeszyty specjalne „Poradnika Językowego” (PorJ) zawierały materiały pt. *Polonistyczne spotkania polsko-ukraińskie – język, literatura, kultura* (zob. PorJ 2022, z. 1, ss. 326) oraz *Polonistyczne spotkania polsko-ukraińskie – lingwistyka, glottodydaktyka, translatoryka* (zob. PorJ 2022, z. 10, ss. 271). Były one wynikiem projektu finansowanego ze środków Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej, dotyczącego promocji języka polskiego oraz osiągnięć w zakresie polonistyki w ukraińskim środowisku akademickim. Wnioskodawcą i głównym wykonawcą był Uniwersytet Warszawski, a partnerem Przykarpacki Uniwersytet Narodowy im. Wasyla Stefanyka. Oprócz naukowców tej uczelni ze strony ukraińskiej w realizacji tego projektu wzięli udział także badacze z Narodowego Uniwersytetu Lwowskiego im. Iwana Franki oraz Narodowego Uniwersytetu im. Tarasa Szewczenki w Kijowie. Ze strony polskiej uczestniczyli w tym projekcie pracownicy akademicy z Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, Uniwersytetu Gdańskiego oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ich artykuły złożyły się na treści obu wymienionych wyżej zeszytów „Poradnika Językowego”, a publikacja tychże stanowiła wkład Redakcji czasopisma w rozwój polsko-ukraińskiej współpracy naukowej. Projekt był realizowany w latach 2020–2022, a jego koordynatorkami były dr Beata K. Jędryka, adiunkt w Instytucie Polonistyki Stosowanej UW, oraz mgr Samanta Busiło, doktorantka w tymże Instytucie. Mimo tragicznych wydarzeń na Ukrainie program został w pełni zrealizowany (w części w formie zdalnej), a jego zakończeniem było sympozjum polsko-ukraińskie, które odbyło się 3–4 października 2022 r. w Warszawie, w Instytucie Polonistyki Stosowanej UW (por. Dubisz 2022a; Dubisz 2022b). Niniejszy artykuł jest zmodyfikowaną wersją referatu wygłoszonego podczas tego sympozjum.

***

„Poradnik Językowy” jest jednym z trzech najstarszych czasopism językoznawczych w Polsce, w tym – najstarszym miesięcznikiem. Został założony przez Romana Zawilińskiego w Krakowie w 1901 r. (zob. Stąpor 2016), od 1932 r. ukazuje się w Warszawie, a od 1972 r. jest organem Towarzystwa Kultury Języka. „Poradnik Językowy” powstał jako czasopismo z zakresu polonistycznego językoznawstwa normatywnego, z czasem stał się czasopismem naukowym obejmującym całe *spectrum* lingwistyki polonistycznej, w którym publikowane

są również teksty z zakresu językoznawstwa slawistycznego i logopedii (por. Decyk-Zięba 2016; Porayski-Pomsta 2016; Dubisz 2016). Profil polonistyczny pozostał jednak dominujący, nic też dziwnego, że tematyka ukrainistyczna pojawiała się w nim z rzadka, istotne jest jednak to, że opracowania dotyczące tych zagadnień występują już niemalże od pierwszych roczników czasopisma.

Omówienie tej problematyki jest przedstawione w trzech przedziałach czasowych: 1) 1901–1970, 2) 1971–2000, 3) 2001–2022, które wynikają z podstaw bibliograficznych wziętych pod uwagę (zob. Treder 1972; Latusek, Prejs 2001). W przeglądzie uwzględniono następujące typy publikacji: artykuły, recenzje, varia (sprawozdania, zapiski, uwagi, przeglądy bibliograficzne). Wynikają z niego następujące motywacje prezentowania tematyki ukrainistycznej w „Poradniku Językowym”:

- 1) występowanie języka polskiego na terenie Ukrainy (dawnych kresów południowo-wschodnich, dawnej Galicji) i jego kontakty z językiem ukraińskim;
- 2) występowanie ukrainizmów w polszczyźnie ogólnej – specyfika obu języków – opracowania leksykograficzne i lingwistyczne;
- 3) występowanie języka ukraińskiego na terenie Ukrainy i jego charakterystyka;
- 4) studia komparatystyczne ukrainistyczno-polonistyczne i polonistyczno-ukrainistyczne;
- 5) problematyka ogólnoslawistyczna.

W dalszej części opracowania zamieszczone są omówienia kilkunastu publikacji (z kilkudziesięciu ogółem) ukazujących różne sposoby prezentowania problematyki ukrainistycznej i – jak się wydaje – najważniejszych tematycznie z uwzględnieniem ich następstwa chronologicznego oraz zróżnicowania motywacji podejmowania danej kwestii.

I. LATA 1901–1970

Ad 1) W pierwszej kolejności należy wspomnieć o polemice poprawnościowej na temat postaci przymiotnika od nazw własnych *Mohylew* (na terenie dzisiejszej Białorusi) i *Mohylów* (na terenie dzisiejszej Ukrainy). Chodziło o to, czy przymiotnik ten ma mieć postać *mohylewski*, czy *mohylowski*? L. Czarkowski (PorJ 1905: 89–90) dowodził, że w obu wypadkach właściwą formą jest *mohylewski*, powołując się na lokalny zwyczaj językowy (zarówno „białoruski”, jak i „ukraiński”), natomiast B. Dyakowski (PorJ 1905: 122–123) opowiadał się za wyłączością formy *mohylowski*, „bo ta nazwa posiada bardziej polski charakter i lepiej odpowiada dążności języka”.

Trzeba pamiętać, że spór dotyczył polszczyzny występującej na pograniczu językowym polsko-wschodniosłowiańskim w warunkach zaboru rosyjskiego. Mamy zatem do czynienia z dwiema tendencjami normatywnymi (poprawnościowymi): dyferencyjną (uznającą zróżnicowania regionalne, narodowościowe i językowe) oraz unifikacyjną (uznającą jedynie standard normatywny polszczyzny). Historia rozstrzygnęła ten spór inaczej. Dzisiaj poprawną formą od *Mohylew* jest przymiotnik *mohylewski*, a od *Mohylów* (*Podolski*) – *mohylowski* (zob. SPPPWN; SOrtPWN).

Ad 2) Na łamach PorJ po raz pierwszy oceny ukrainizmów występujących w języku polskim dokonał B. Strumiński – *Ukrainizmy gramatyczne we współczesnym języku polskim* (1961, z. 9, 10), uwzględniając głównie perspektywę diachroniczną. W tym kontekście jego

teżą wyjściową było stwierdzenie, że język ukraiński wywarł szeroki wpływ na polszczyznę w trakcie jej historycznego rozwoju.

Za ukrainizmy gramatyczne (ściślej rzecz ujmując – fonetyczne, fonologiczne i morfologiczne – S.D.) uznał następujące procesy i cechy językowe: 1) zanik $\acute{a} > a$, np. *stác* > (*stać*), *bác śę* > (*bać śę*); 2) formanty *-(ow)icz*, *-(ew)icz* zam. wcześniejszych stpol. *-(ow)ic*, *-(ew)ic*, np. *Zimorowicz*, *Hanuszkiewicz*, *królewicz*, *dorobkiewicz*, *wycieczkowicz*; 3) formant *-i(y)szcze*, np. *bożyszczce*, *Londyniszczce*, *wodziszczce* ‘wodnista zupa’; 4) formant *-ajło*, np. *bałakajło* ‘gadula’, *strachajło*, *krzykajło*, *jąkajło*; 5) formant stopnia najwyższego *prze-*, np. *przepiękny*, *przesławny*, *przenajświętszy*; 6) zanik $\acute{o} > u$, np. *góra* > (*gura*), *mój* > (*muji*); 7) zanik *ę (<ił)*, np. *beł* > *był*; 8) brak mazurzenia; 9) zanik końcówki D. lp. r.ż. *-e > -i*, np. *ziemie* > *ziemi*; 10) przedrostek *naj-* zamiast wcześniejszego *na-*, np. *najlepszy*, *najmilszy*; 11) typ *depczę* (nie *depcę*); 12) zanik trybu warunkowego z dawnym aorystycznym *-ch* na rzecz form typu *bym*, *byś*.

Z dzisiejszej perspektywy można by zapewne powyższy rejestr nieco poszerzyć, ale nawet w takim wypadku wpływu języka ukraińskiego na polszczyznę nie można by (za B. Strumińskim) określić jako „szeroki” w porównaniu z takimi językami jak czeski, niemiecki, francuski, nie mówiąc już o łacinie czy języku angielskim, tym bardziej że szereg wymienionych przez niego procesów miało jedynie charakter wspomagający, a nie przyczynowy (por. 1), 6), 8), 9), 10), 12) (zob. tu m.in. Stieber 1974a, 1974b)). W tym wypadku współczesna wiedza weryfikuje ten pogląd.

Ad 3) W 1970 r. w PorJ ukazały się trzy artykuły ukraińskiego językoznawcy M. Pilińskiego podejmujące zróżnicowaną problematykę dotyczącą języka ukraińskiego na Ukrainie: *O współczesnej leksykografii ukraińskiej* (z. 4); *O kulturze języka na Ukrainie* (z. 6); *Ukraińska „Eneida” Iwana Kotlarewskiego w 200-lecie urodzin poety (1769–1969)* (z. 7). Dwa pierwsze z nich mają już historyczny charakter, ponieważ w ostatnim 30-leciu język ukraiński rozwija się na terytorium w pełni niepodległego państwa, a nie w republice wchodzącej w skład ZSRR. Są one jednak o tyle ważne i interesujące, że informują o wczesnych próbach normatywno-standaryzacyjnych podejmowanych przez ukraińskich językoznawców w stosunku do ich języka narodowego.

Trzeci z tych artykułów dotyczył pierwszego wielkiego utworu literackiego, który na przełomie XVIII i XIX w. zaprezentował bogactwo ówczesnego języka ukraińskiego, tzw. języka literackiego dawnego, opartego na gwarze połtańskiej. Była to parafraza dzieła Wergiliusza, w której I. Kotlarewski dokonał ukrainizacji treści historii starożytnej, utwór, który zyskał niezwykłą popularność wśród Polaków i Ukraińców. Charakteryzowała go obfitość szczegółów obyczajowych i etnograficznych, słownictwa i frazeologii. Przyjmuje się, że dzieło I. Kotlarewskiego stanowi podstawę językową twórczości Tarasa Szewczenki.

Ad 3), 5) W tym okresie (1901–1970) tematyka ukrainistyczna była podejmowana w PorJ stosunkowo rzadko, sprowadza się ona zaledwie do 20 pozycji bibliograficznych (zob. zamieszczony na końcu opracowania wykaz). Oprócz omówionych wyżej tekstów można tu wymienić artykuł J. Puzyniny o układzie kategoryalnym w słowotwórstwie na marginesie monografii I. Kowalyka *Pytannja imenny kovoho slovjańskoho slvotvoru* (Lwów 1958) (1962); omówienia prac nad *Atlasem słowiańskim (języków słowiańskich)* autorstwa W. Pomianowskiej (1957, 1963), H. Konecznej (1960) i M. Preobrażeńskiej (1960); wreszcie recenzje ukra-

ńskich publikacji językoznawczych i leksykograficznych autorstwa J. Kaplińskiego (1933), B. Strumińskiego (1959), M. Łesiowa (1959, 1967), M. Jurkowskiego (1963) i R. Grzegorzewskiej (1966).

II. LATA 1971–2000

Ad 1) Na podkreślenie zasługuje fakt, że w 1995 r. na łamach *PorJ* ukazał się artykuł z zakresu glottodydaktyki polonistycznej, dotyczący błędów popełnianych przez Ukraińców uczących się standardowego języka polskiego – H. Karaszczuk, J. Rieger, *O błędach łuckich Ukraińców uczących się polskiego* (1995, z. 1). Dotyczy on nieprawidłowości w zakresie wymowy, morfologii, składni, leksyki i pisowni. Ich rejestr (choć – oczywiście – niekompletny) nie zdezaktualizował się i może być również dziś pomocny w dydaktyce języka polskiego jako obcego. Istotne jest również to, że problematyka glottodydaktyczna pojawia się wówczas po raz pierwszy, co należy łączyć z uzyskaniem przez Ukrainę niepodległości i nawiązywaniem nowych relacji politycznych, ekonomicznych i kulturalnych z Polską.

Rejestr błędów, zestawiony w tym artykule, przedstawia się następująco: 1) mieszanie samogłosek *i/y* (*e* w sylabie nieakcentowanej, np. *witały się, przypomniał, podzinkowałem, ludzi* = ludzie; 2) mieszanie samogłosek *o* (*u* w sylabie nieakcentowanej, np. *samolot, gotowała, twój, wroży*); 3) niewymawianie samogłosek nosowych *ę > e* (*en*), *ą > o* (*on*), np. *widze, znajdują się, księdza*; 4) depalatalizacje przed samogłoską *e*, np. *wencej, dzieci, dzeń*; 5) mieszanie spółgłosek *ł* (*l*) (*u*) (*v*, np. *ruszyw, żyw, wołk // wowk, jablek*); 6) zmiana spółgłosek *ś, ź, ć, dź > s', z', c', dz' // sz, cz', s*; 7) wymowa *chy > chi, che > chie, ke > kie, ge > gie*, np. *chitry, cichi, śmieciem, matkę, lodówkie, gięś*; 8) w pisowni *rz > ż, rz* (*ż, rz > rż*, np. *gorzało*); 9) fonetyczna (ubezdźwięczniona) pisownia spółgłosek dźwięcznych w wygłosie i śródgłosie, np. *jusz, tszymali*; 10) depalatalizacja połączeń *ńcz, ńs > ncz, ns*, np. *konczy się, wołyńskiego*; 11) odmienne rodzaje rzeczowników, np. (*ten*) *klas, (ta) tema*; 12) końcówka *-om* w N. lp. rzeczowników r.m., np. *panom* zam. *panem, razem* zam. *razem*; 13) końcówka *u* w B. lp. rzeczowników r.ż., np. *tu muzyku* zam. *tę muzykę*; 14) brak alternacji w tematach rzeczowników, np. *w numere, o autore*; 15) końcówka *-yj* w przymiotnikach r.m., np. *małyj*; 16) zmiany rodzaju przymiotników i zaimków, np. *to samo* zam. *te same*; 17) niezgodniony rodzaj w połączeniach czasowników, np. *wakacje proszli*; 18) przedrostek *prze- > pro-*, np. *proszli* zam. *przeszli*; 19) zapożyczenia leksykalne, np. *rajon, perfumy, nomer, młoda, choroby, wkrótce* 'krótko'; 20) w grafii częsty brak oznaczeń diakrytycznych, *u* (*y, s*) (*c*, błędy w pisowni łącznej i rozłącznej).

W przedstawionym wyżej wykazie są zarejestrowane wszystkie typy interferencji charakterystyczne dla obszaru pogranicza językowego polsko-wschodniosłowiańskiego i dla sfery kontaktów polsko-wschodniosłowiańskich, a do nich także należy sfera nauczania języka polskiego jako obcego. Mamy zatem przejawy interferencji zewnętrznojęzykowej (wpływów systemów języka ukraińskiego i rosyjskiego), które zdecydowanie dominują, a także – interferencji wewnętrznojęzykowej, polegające na ograniczonej kompetencji w zakresie posługiwania się polszczyzną w mowie i w piśmie (por. 7), 20)).

Podobne, ale w innej płaszczyźnie komunikacyjnej, zjawisko interferencji zewnętrznojęzykowej przedstawia artykuł Z. Gałęckiego pt. *Gdzie i jak po polsku śpiewają słowiki?*

Glosa do polszczyzny kijowskiej (1996, z. 9), chodzi w nim bowiem nie o polszczyznę standardową, lecz o jej odmianę ukraińską (kiedyś określaną mianem regionalnej odmiany południowokresowej) (por. Kurzowa 1985), ściślej rzecz ujmując – kijowską. Jak wiadomo, w polszczyźnie standardowej słowiki *śpiewają, kląskają*, mówi się także o *słowicznych (słowika) trelach*, natomiast w polszczyźnie kijowskiej *słowiki tiochkują, wydają odgłos tioch-tioch* (od ukr. *tiochkaty* ‘szczebiotać’, stąd pol.kij. *tiochkać/-ować*). Jest to przykład leksykalnego zapożyczenia z języka ukraińskiego zaadaptowanego w wyniku derywacyjnej adaptacji sufiksoidalnej (zob. Dubisz 2014: 53 i n.). Trzeba zaznaczyć, że tego typu procesy występują wszędzie tam, gdzie mamy do czynienia z diasporycznymi zbiorowościami polonocentrycznymi (polonijnymi, polskimi) poza granicami Polski, które wchodzą w kontakt z językami kraju pobytu.

Ad 2) Swoistymi ukrainizmami w polszczyźnie są nazwiska o takiej genezie. W. Taszycki w swych artykułach (PorJ 1972, z. 4, z. 6) przedstawił m.in. interpretacje pochodzenia nazwisk dwóch wybitnych polskich językoznawców – Witolda Doroszewskiego i Jerzego Kuryłowicza. Według niego nazwisko *Doroszewski* powstało na ruskim podłożu językowym i co najmniej od XVIII w. jest uznawane za polskie, chociaż jest również jego rosyjski odpowiednik *Doroszewskij*. Podstawą nazwiska *Doroszewski* są nazwy miejscowe typu *Doroszew, Doroszewo, Doroszewa*, odnotowywane wyłącznie na gruncie rosyjskim, ukraińskim i białoruskim. Te z kolei znajdują źródłostów w imieniu wschłów. *Dorosz < Dorofiej < grec. Dorotheos* ‘dar Boga’.

Z kolei nazwisko *Kuryłowicz* pochodzi od rus. imienia *Kuryło* (// *Kiryło* // *Kirył*), mającego również greckie pochodzenie (< grec. *Kyrillos* ‘panek’), być może także nie bez wpływu była tu nazwa miejscowa *Kuryłowiec* (na Podolu). Warto dodać, że zlatynizowaną formą imienia *Kuryło* // *Kiryło* // *Kirył* jest *Cyryl*, a etymologicznie wiąże się z nim także nazwisko *Czuryło*.

Ad 3), 5) W latach 1971–2000 tematyka ukrajinistyczna była podejmowana w PorJ wręcz incydentalnie, chociaż problematyka slawistyczna w tym okresie pojawiała się w tym czasopiśmie częściej niż w okresie poprzednim, ale dotyczyła głównie języków południowosłowiańskich, języka czeskiego i rosyjskiego, m.in. w związku z Międzynarodowymi Kongresami Sławistów. Oprócz przywołanych wyżej pozycji tematyka ukrajinistyczna pojawia się w artykułach H. Sojki-Masztalercz o zjawiskach fonetycznych w polszczyźnie lwowian (1997) i E. Dziegiel o polskich gwarach na terenie środkowej Ukrainy (2000), w recenzji autorstwa S. Gali oraz w sprawozdaniach autorstwa H. Mieczkowskiej (1977), J. Basary (1985) i Z. Gałęckiego (1991), które dotyczyły kolejno prac nad *Ogólnosłowiańskim atlasem dialektologicznym*, IX Międzynarodowego Kongresu Sławistów, który odbył się w Kijowie, oraz Międzynarodowej Szkoły Letniej Kultury i Języka Ukraińskiego – Kijów 1991. To ostatnie sprawozdanie (a także przytoczone wcześniej artykuły) sygnalizowało już nową niepodległą rzeczywistość Ukrainy, jej języka i kultury. Należy tu także wymienić dwie recenzje zbiorowych tomów, podejmujących m.in. problematykę ukrajinistyczną, autorstwa J. Riegera (1977) oraz T. Pluskoty (1978). Łącznie w tym okresie ukazało się zaledwie 12 pozycji bibliograficznych z tego zakresu tematycznego.

III. LATA 2001–2022

Ad 1) W tym okresie podjęto systematyczne badania zbiorowości polonocentrycznych i ich języka na Wschodzie, tj. na dawnych Kresach Wschodnich, szerzej – w krajach byłego ZSRR. Ważne syntetyzujące wnioski zawiera artykuł autorstwa H. Karaś pt. *Odrodzenie polszczyzny czy jej zanik? O sytuacji języka polskiego na dawnych Kresach Wschodnich* (PorJ 2015, z. 8). Tu przytaczamy tylko niektóre z nich, w szczególności dotyczące sytuacji języka polskiego na Ukrainie.

Liczebność zbiorowości polonocentrycznej wynosi ok. 144 000, co stanowi 0,3% ludności Ukrainy i poświadcza olbrzymi regres w tym zakresie, ponieważ w 1959 r. narodowość polską deklarowało ponad 363 000 osób. Spośród owych 144 000 osób zaledwie 12,9% uznaje język polski za język ojczysty, 71% za taki język uznaje język ukraiński, a 15,6% – język rosyjski. Polszczyzna jest przede wszystkim używana jako kod religijny i dydaktyczny w sytuacji uczenia się jej jako języka obcego lub odziedziczonego, rzadko jako język domowy. Łącznie liczba osób uczących się na Ukrainie języka polskiego sięga 50 000.

Jeśli weźmiemy pod uwagę cztery państwa „kresowe” (Łotwa, Litwa, Białoruś, Ukraina), to największy ubytek liczbowy i procentowy ludności polskiego pochodzenia odnotowujemy na Białorusi i Ukrainie. Prowadzi to do dezintegracji zwartych w przeszłości obszarów występowania języka polskiego, przechodzenia od monolingwizmu do bilingwizmu lub trilingwizmu polsko-rosyjskiego, polsko-rosyjsko-ukraińskiego, polsko-ukraińskiego. Wszędzie daje się zauważyć odchodzenie od języka polskiego jako wyznacznika etniczności według gradacji: Białoruś – Ukraina – Łotwa – Litwa. Wynikiem tego jest uznawanie kilku języków za ojczyste, ograniczanie zakresu i funkcji komunikacyjnych polszczyzny oraz zanikanie jej wariantu kresowego (dawnej regionalnej odmiany języka narodowego). Zarazem wyraźnie wzrosło zainteresowanie nauką języka polskiego jako obcego – najmocniej na Ukrainie, słabiej w państwach pozostałych, szczególnie na Litwie. Ma to, oczywiście, podłoże ekonomiczne i polityczne. Na podstawie powyższych konstatacji należy zatem przyjąć, że na dawnych Kresach Wschodnich rozwój polszczyzny ma charakter regresywny i – choć w najbliższym czasie nie grozi jej zanik – nie można mówić o jej odrodzeniu.

W ostatnim 20-leciu zostało opublikowanych w PorJ jeszcze kilka artykułów o języku polskim na Ukrainie: A. Szulgan, *Język polski najstarszego pokolenia polonijnego w Krzemieńcu* (2006), N. Szumlańska, *Sytuacja języka polskiego na Ukrainie* (2013), S. Dubisz, *Sytuacja języka polskiego na Litwie, Ukrainie i Białorusi* (2014), A. Krawczuk, *Odstępstwa od normy w zakresie gramatycznej kategorii rodzaju w tekstach polskojęzycznych „Gazety Polskiej Bukowiny” wydawanej na Ukrainie* (2021), O. Popova, *Trudności w opanowaniu odmiany liczebników w nauczaniu języka polskiego jako obcego na przykładzie studentów ukraińsko-rosyjskojęzycznych* (2021). W sumie dały one realistyczny obraz polszczyzny i jej uwarunkowań na Ukrainie, sporządzony – co trzeba podkreślić – w znacznej mierze przez autorki autochtonki (A. Szulgan, N. Szumlańska, A. Krawczuk, O. Popova), dla których język polski ma wymiar etniczny. I to jest kolejne *novum*, które należy odnotować.

Ad 2) Problem ukrainizmów w polszczyźnie i kontaktów językowych między obu narodami znalazł odzwierciedlenie również w kilku artykułach opublikowanych w PorJ w ostatnim okresie: J. Porayski-Pomsta, *Słownictwo pochodzenia obcego w „Uniwersalnym słowniku języka polskiego” pod redakcją S. Dubisza* (2006), K. Czubała, *Nazwiska współczesnych mieszkańców Chełma mające w swych podstawach nazwy zwierząt i roślin (z uwzględnieniem elementów wschodniosłowiańskich i germańskich)* (2008), A. Baran, *Przyimek **na** w konstrukcjach z nazwami niektórych państw (Białoruś, Litwa, Łotwa, Ukraina, Węgry)* (2018).

Najpełniejsze, jak dotąd, omówienie leksykalnych ukrainizmów w polszczyźnie współczesnej zawiera artykuł S. Dubisza *Słownictwo pochodzenia ukraińskiego we współczesnej polszczyźnie* (2003, z. 1). Wyniki badań w nim przedstawione dotyczą zbioru 168 leksemów, uwzględnionych w *Uniwersalnym słowniku języka polskiego* (Warszawa 2003), co stanowi ok. 0,2% zasobu tego słownika. Są to głównie zapożyczenia formalnosemantyczne (in. leksykalne właściwe). Dominują wśród nich rzeczowniki – nazwy osób i rzeczy (153 jednostki), przymiotniki i czasowniki występują w zbliżonej, niewielkiej liczbie (8 – 7). Jest to słownictwo mocno osadzone w realiach kulturowych, koncentrujące się w następujących polach tematycznych: <dom człowieka> (32 jednostki), <człowiek w społeczności> (32), <człowiek a instytucja państwa> (22), <człowiek a przyroda> (22), <psychika człowieka> (20), <praca człowieka> (19). Ukrainizmy leksykalne funkcjonują w trzech podstawowych warstwach systemu leksykalnego polszczyzny, tj. w słownictwie podstawowym (11%), nacechowanym oficjalnym (34%) i nacechowanym nieoficjalnym (20%).

W obrębie tego zbioru można wyróżnić szereg klas leksykalnych: 1) historyzmy, np. *ataman, czajka, oseledec, taraban, szarawary*; 2) wyrazy przestarzałe, np. *hałaburda, hurma, kaleta, sadyba*, fraz. *świecić bakę*; 3) wyrazy książkowe, np. *blahy, borykać się, fertyczny, kajdany, szatawiła, tabun*; 4) poetyzmy, np. *hoży, kurhan*; 5) określenia charakterystyczne dla publikatorów, np. *prowódry*; 6) potoczmy, np. *bezhołowie, buszować, chłystek, hołota, hulać, kacap, kutas, morda, pajda, tuman*; 7) regionalizmy wsch., np. *ajer, bałakać, chołodziec, hreczka, koromysto, kruczek ‘haczyk’, kutia*; 8) słownictwo profesjonalne i naukowe, np. *bałałajka, birkut, buhaj, bulwa, czekan, czeremcha, dereń, dżuma, fuzja, hajdamak(a), hołubiec, huba, kary, kulbaka, mamałyga, meczet, step, suhak*; 9) etnografizmy, np. *bukłak, bundz, chałat, cucha, futor, hołoble, hopak, kobza, korowaj, kupata, połonina, serdak*.

Swoistymi ukrainizmami leksykalnymi w polszczyźnie są nazwiska o takiej genezie, występujące bądź w ogólnym obiegu językowym, bądź w obiegu lokalnym, co jest związane z aktualnym zróżnicowaniem narodowościowym mieszkańców danych miejscowości lub znajduje uwarunkowania w historii etnicznego pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego. K. Czubała w swym artykule o nazwiskach mieszkańców Chełma (2008, z. 5) podaje takie przykłady wśród nazwisk patronimicznych: *Chomiuk, Kohotiuk, Łobodiuk, Syczuk* oraz wśród nazwisk niepolskich: *Bereza, Burian, Derewicz, Dubaj, Gołub, Hadacz, Horoszkiewicz, Hreczaniuk, Rypin, Soroka, Tetera, Wołoczuk*.

Ad 3), 4) Sytuacji języka ukraińskiego na Ukrainie zostało w tym okresie poświęconych kilka publikacji w PorJ, w tym także w ujęciu komparatystycznym: S. Dubisz, *Hierarchia pojęć politycznych i społecznych w Polsce i na Ukrainie na przełomie XX i XXI wieku* (2010, z. 6), I. Kononenko, *Podstawy analizy kontrastywnej języka polskiego i ukraińskiego* (2018, z. 6), K. Geben, M. Zielińska, *Funkcja ekspresywna języka rosyjskiego w wielojęzycznym środowi-*

sku młodzieży szkół polskich na Litwie i Ukrainie (2020, z. 3), P. Levchuk, *Trójjęzyczność ukraińsko-rosyjsko-polska uczniów szkół lwowskich z polskim językiem nauczania* (2022, z. 4). Wymienić tu należy także recenzje autorstwa M. Zawisławskiej (2006, z. 5) oraz K. Dzierżawin (2020, z. 7). Świadczą one o nowym podejściu do tematyki ukrajinistycznej wśród badaczy (polonistów i ukrajinistów) oraz o utrwaleniu się tej tematyki w PorJ, co – oczywiście – należy łączyć z regularnością bezpośrednich kontaktów politycznych, ekonomicznych i kulturalnych między Polską a Ukrainą.

Artykuł S. Dubisza był wynikiem badań w ramach grantu KBN-u, prowadzonych we współpracy odpowiednich jednostek Uniwersytetu Warszawskiego i Uniwersytetu w Nancy (Francja), które objęły większość państw Europy Środkowej i Wschodniej (zob. Dubisz, Porayski-Pomsta, Sękowska (red.) 2004). Porównawcze zestawienie hierarchii pojęć politycznych i społecznych w Polsce i na Ukrainie wykazało wspólnotę najważniejszych z nich. Są to: **demokracja, wolność, naród, niepodległość, państwo, patriotyzm, władza**. Występują one – co prawda – w różnej nieco konfiguracji w świadomości społecznej obu państw, ale we wszystkich badaniach (objęto nimi lata 1998–2008 w odniesieniu do tekstów politycznych i politologicznych, artystycznych, publicystycznych oraz wypowiedzi potocznych i ankietowych) usytuowały się one na najwyższych pozycjach rankingowych. Badania wykazały także znaczne podobieństwo, jeśli chodzi o hierarchię wartości uznawanych przez narody obu państw.

– Wartości ideologiczno-internacjonalistyczne: P. **demokracja, wolność, Europa** – U. **demokracja, władza, ideologia**;

– Wartości narodowo-patriotyczne: P. **naród, niepodległość, ojczyzna** – U. **niepodległość, państwo, patriotyzm**;

– Wartości humanitarno-prawne: P. **kościół, człowiek** – U. **konstytucja, obywatel**.

W sumie badania objęły 156 pojęć politycznych i społecznych, przedstawione wyżej podobieństwa dotyczą zatem zaledwie skromnego ich wycinka, pozwalają jednak dostrzec bliskość świadomości politycznej obu narodów na przełomie XX i XXI w., co znajduje poświadczenie w polskiej pomocy udzielanej Ukrainie w sytuacji obecnej rosyjskiej agresji.

Istotną nowością, jeśli chodzi o podejmowanie problematyki ukrajinistycznej w ostatnim dwudziestoleciu w PorJ, są ujęcia komparatystyczne. Dobrym ich przykładem jest wymieniony wyżej artykuł autorstwa I. Kononenko, który zawiera pierwszą w tym czasopiśmie próbę porównawczego obrazu systemów obu języków – polskiego i ukraińskiego, poczynając od fonetyki i akcentologii, poprzez leksykę, frazeologię, słowotwórstwo, fleksję, zagadnienia aspektu, a na zagadnieniach łączliwości i składni kończąc. Jest to próba ujęcia kontrastynowego, co autorka motywuje następująco:

Osiągnięcia teoretyczne językoznawstwa kontrastynowego sprzyjają rozwojowi badań typologicznych związanych z poszukiwaniem uniwersaliów językowych. W taki sposób kontrastynowe zestawienie zjawisk z języka polskiego i innych, w tym ukraińskiego, z jednej strony daje możliwość pokazania uniwersaliów językowych, z drugiej – odnalezienia specyficznych, unikatowych cech każdego z języków. Jednocześnie lingwistyka kontrastynowa ma zastosowanie praktyczne, przede wszystkim w metodyce nauczania języków obcych, w tłumaczeniu, w tworzeniu opracowań leksykograficznych różnego typu – dwu- lub wielojęzycznych (Kononenko 2018: 35).

Ten kontrastywny nurt studiów reprezentują artykuły zawarte w dwóch zeszytach specjalnych (z. 1, 10) PorJ, które ukazały się w 2022 r., będących wynikiem polsko-ukraińskiego projektu wspomnianego na wstępie niniejszego artykułu. Trzeba podkreślić, że wszystkie te opracowania są autorstwa badaczy ukraińskich, co świadczy o kształtowaniu się określonej tendencji i orientacji naukowej oraz o określonych zainteresowaniach językoznawców z Uniwersytetu Przykarpackiego w Iwano-Frankiwsku i Uniwersytetu Lwowskiego. Są to: Mykoła Łesiuk, Iryna Bundza, Oksana Korpało, Olga Łazarowycz, Daria Mycan, Chrystyna Nikołaiczuk, Ołena Pełechata, Natalia Szczerbij, Tamara Tkaczuk; Ałła Krawczuk, Ostap Sływynski (zob. wykaz bibliograficzny). Trzeba także podkreślić, że w tych zeszytach znajdują się artykuły polskich autorek: Beaty K. Jędryki, Agnieszki Karolczuk, Samanty Busiło, które podejmują problematykę nauczania języka polskiego w środowisku ukraińskim. Widać więc, że problematyka glottodydaktyki polonistycznej na Ukrainie, zapoczątkowana w PorJ w 1995 r., zyskała stałe miejsce i odrębność metodyczną.

***

Łącznie w przedstawionym przeglądzie uwzględniono 66 pozycji bibliograficznych, z czego 40 to artykuły, 16 – recenzje, 10 – varia. Relatywnie najliczniejsze są opracowania podejmujące problematykę ukrainistyczną w związku z występowaniem języka polskiego na Wschodzie (w dawnej Galicji, na Ukrainie) – 18, na drugim miejscu sytuują się publikacje związane z występowaniem języka ukraińskiego na Ukrainie – 15, trzecie miejsce zajmują ujęcia o problematyce ogólnoslawistycznej – 12 (ale mające głównie postać recenzji i wariów), prawie tak samo liczne są studia komparatystyczne (w tym kontrastywne) – 11 (ale dopiero w ostatnim okresie po 2001 r.), wreszcie najmniejszą grupę stanowią studia na temat ukrainizmów występujących w języku polskim – 10. W poszczególnych przedziałach czasowych (wydzielonych bibliograficznie) tematyka ukrainistyczna w PorJ występowała w różnym zakresie: 1) 1901–1970 – 20 pozycji, 2) 1971–2000 – 12 pozycji, 3) 2001–2022 – 34 pozycje. Można więc tu mówić o rozwoju progresywnym, ale zarazem trzeba podkreślić, że publikacje poświęcone tej tematyce stanowią w PorJ niewielki zbiór wśród tekstów opublikowanych.

W tym kontekście nasuwają się następujące konstatacje:

- Polonistyczny profil PorJ decyduje o tym, że opracowania dotyczące tematyki ukrainistycznej stanowią relatywnie niewielki zbiór wśród pozycji opublikowanych (łącznie 66), pojawiają się w nim jednak niemalże od pierwszych roczników, m.in. w związku z problematyką występowania języka polskiego na terenie Ukrainy oraz zagadnieniami ogólnoslawistycznymi.
- W sferze rozstrzygnięć normatywnych, dotyczących kontaktów języka polskiego i ukraińskiego, w okresie zaborów i w 20-leciu międzywojennym dominuje stanowisko unifikacyjne, uwzględniające głównie standard normatywny polszczyzny (co zaznacza się w publikacjach PorJ), które w 2. połowie XX w. oraz na przełomie XX i XXI w. ewoluuje w kierunku rozstrzygnięć uwzględniających różnicowanie narodowościowe i regionalne.
- Pewną zmianę w prezentacji problematyki ukrainistycznej można zauważyć w latach 60. i 70. XX w., kiedy to – po raz pierwszy – zostają uwzględnione zagadnienia historycznych

wpływów języka ukraińskiego na polszczyznę oraz prac normatywno-standaryzacyjnych podejmowanych przez ukraińskich językoznawców, jednakże aż do ostatniego 10-lecia XX w. tematyka ukrainistyczna gości na łamach PorJ wręcz incydentalnie.

- To 10-lecie wyraźnie zwiększa zainteresowanie problematyką ukrainistyczną – w PorJ ukazuje się pierwsza publikacja z zakresu glottodydaktyki polonistycznej, artykuł o polszczyźnie kijowskiej, polszczyźnie lwowskiej i polskich gwarach na Ukrainie oraz sprawozdanie z Międzynarodowej Szkoły Letniej Kultury i Języka Ukraińskiego w Kijowie; znajduje to uwarunkowania w uzyskaniu przez Ukrainę niepodległości i podejmowaniu przez to państwo określonej polityki językowej.
- Po 2001 r. podjęto systematyczne badania zbiorowości polonocentrycznych na Wschodzie, w związku z czym w PorJ ukazują się syntetyczne artykuły na ten temat, omówienia ukrainizmów leksykalnych we współczesnej polszczyźnie, wreszcie pierwsze studia komparatystyczne, ukazujące związki (podobieństwa) językowe i świadomościowe polsko-ukraińskie.
- Studia kontrastywne polonistyczno-ukrainistyczne dominują wśród najnowszych publikacji o tematyce ukrainistycznej w PorJ, co zaowocowało m.in. dwoma obszernymi zeszycami specjalnymi (2022, z. 1, 10) i jest wynikiem kształtowania się na Uniwersytecie Przykarpackim w Iwano-Frankiwsku i Uniwersytecie Lwowskim zespołów badaczy ukraińskich podejmujących tę problematykę oraz ich współpracy z Uniwersytetem Warszawskim i innymi polskimi uczelniami, w tym – w szczególności w zakresie glottodydaktyki polonistycznej.
- W sumie zakres i sposoby prezentacji tematyki ukrainistycznej w ponadstuletnim okresie (1901–2022) ukazywania się PorJ odzwierciedlają – z jednej strony – status języka ukraińskiego w Ukrainie i w kontaktach językowo-kulturowych z polszczyzną, z drugiej – kierunki zainteresowania językoznawców tą problematyką (tak polskich, jak i ukraińskich) oraz tendencje w polityce językowej obu państw. Trzeba w tym miejscu podkreślić, że te prace mają olbrzymie znaczenie dla zachowania *continuum* kulturowego, które wspólnie tworzymy od stuleci.

WYKAZ PUBLIKACJI W „PORADNIKU JĘZYKOWYM” UWZGLĘDNIAJĄCYCH TEMATYKĘ UKRAINISTYCZNĄ

- A. Baran, 2018, *Przyimek na w konstrukcjach z nazwami niektórych państw (Białoruś, Litwa, Łotwa, Ukraina, Węgry) w miejscowniku i bierniku* – z. 6, s. 92–102.
- A. Baran, 2019 (rec.), I. Kononenko, *Język ukraiński i polski: studium kontrastywne*, Warszawa 2017 – z. 6, s. 113–119.
- J. Basara, 1985 (spraw.), *IX Międzynarodowy Kongres Słowistów (Kijów, 6–14 IX 1983)* – z. 2, s. 132–135.
- I. Bundza, Ch. Nikołańczuk, 2022, *Syntagmy skonwencjonalizowane zawierające wyrazy **głęboki** i **głubokij** w języku polskim i ukraińskim* – z. 10, s. 115–132.
- S. Busiło, 2022, *Gatunki naukowe i dydaktyczne w edukacji polonistycznej na Ukrainie* – z. 1, s. 226–247; *Mediacja tekstowa w rozwijaniu językowych kompetencji akademickich studentów z Ukrainy (na przykładzie abstraktu)* – z. 10, s. 215–233.

- L. Czarkowski, 1905, *Jeszcze mohylewski czy mohylowski* – z. 6, s. 89–90.
- K. Czubala, 2008, *Nazwiska współczesnych mieszkańców Chełma mające w swych podstawach nazwy zwierząt i roślin (z uwzględnieniem elementów wschodniosłowiańskich i germańskich)* – z. 5, s. 52–63.
- J. Dobkowska, 2006 (spraw.), *Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Słownik pojęć politycznych i społecznych krajów Europy Środkowej i Wschodniej”* – z. 6, s. 64–69.
- W. Doroszewski, 1970, *Dopisek do artykułu M. Pilińskiego „Ukraińska <<Eneida>> Iwana Kotla-rewskiego w 200-lecie urodzin poety (1769–1969)”* – z. 7, s. 435.
- S. Dubisz, 2003, *Słownictwo pochodzenia ukraińskiego we współczesnej polszczyźnie* – z. 1, s. 3–12; 2010, *Hierarchia pojęć politycznych i społecznych w Polsce i na Ukrainie na przełomie XX i XXI wieku. Słowa, wartości czy stereotypy?* – z. 6, s. 5–14; 2014, *Sytuacja języka polskiego na Litwie, Ukrainie i Białorusi* – z. 7, s. 7–20.
- S. Dubisz, A. Szulgan, 2007 (rec.), W.I. Kononenko, I.W. Kononenko, *Kontrastywna hramatyka ukrajnińskoj i polśkojoj mow*, Kyjiv 2006 – z. 3, s. 71–75.
- S. Dubisz, N. Szumlańska, 2011 (rec.), W.I. Kononenko, I.W. Kononenko, *Kontrastywna hramatyka ukrajnińskoj i polśkojoj mow*, Kyjiv 2010 – z. 9, s. 104–106.
- B. Dyakowski, 1905, *Jeszcze mohylewski czy mohylowski* – z. 4, s. 61; *Jeszcze Mohylów i mohylowski* – z. 8, s. 122–123.
- E. Dzięgiel, 2000, *Zróżnicowanie gwar polskich na środkowej Ukrainie* – z. 6, s. 50–60.
- K. Dzierżawin, 2021 (rec.), P. Levchuk, *Trójjęzyczność ukraińsko-rosyjsko-polska Ukraińców nie-polskiego pochodzenia*, Kraków 2020 – z. 7, s. 100–103.
- S. Gala, 1997 (rec.), F. Czyżewski, *Fonetyka i fonologia gwar polskich i ukraińskich południowo-wschodniego Podlasia*, Lublin 1994 – z. 8, s. 71–74.
- Z. Gałęcki, 1991 (spraw.), *Międzynarodowa Szkoła Letnia Kultury i Języka Ukraińskiego w Kijowie* – z. 7–8, s. 323–324.
- Z. Gałęcki, 1996, *Gdzie i jak po polsku śpiewają słowiki? Glosa do polszczyzny kijowskiej* – z. 9, s. 57–62.
- K. Geben, M. Zielińska, 2020, *Funkcja ekspresywna języka rosyjskiego w wielojęzycznym środowisku młodzieży szkół polskich na Litwie i Ukrainie* – z. 3, s. 34–48.
- R. Grzegorzczkova, 1966 (rec.), E.F. Skorochod’ko, *Woprosy teoriji anglijskogo słowoobrazowania i jejo primienienije k maszynnomu pieriewodu*, Kijew 1964 – s. 350–354.
- B.K. Jędryka, 2022, *O potrzebie badania kompetencji leksykalnej dzieci w wieku wczesnoszkolnym w dydaktyce języka polskiego za granicą (na przykładzie Stanów Zjednoczonych i Ukrainy)* – z. 1, s. 167–195.
- M. Jurkowski, 1963 (rec.), *Słownik polsko-ukraiński we dwóch tomach*, Kijów 1958–1960 – s. 138–146.
- J. Kapliński, 1933 (rec.), I. Ogijenko (red.), *„Ridna Mowa” („Język Ojczysty”). Miesięcznik naukowo-popularny poświęcony nauce języka ukraińskiego*, 1933, z. 1–4 – z. 5–6, s. 102–105.
- H. Karaszczuk, J. Rieger, 1995, *O błędach łuckich Ukraińców uczących się polskiego* – z. 1, s. 50–55.
- H. Karaś, 2015, *Odrodzenie polszczyzny czy jej zanik? O sytuacji języka polskiego na dawnych Kresach Wschodnich* – z. 8, s. 18–35.
- A. Karolczuk, 2022, *O uczeniu gramatyki polskiej Słowian* – z. 1, s. 214–225.
- H. Koneczna, 1960, *Z zagadnień fonetycznych w atlasie słowiańskim* – z. 1, s. 5–12.
- I. Kononenko, 2018, *Podstawy analizy kontrastywnej języka polskiego i ukraińskiego* – z. 6, s. 35–46.

- O. Korpalo, D. Mytsan, 2022, *Prizwyszczta Ukrajinciw schidnoji Gałyczyny, motywowanji własnymi imienamy polskogo pochoždennja* – z. 1, s. 129–148.
- A. Krawczuk, 2021, *Odstępstwa od normy ogólnopolskiej w zakresie gramatycznej kategorii rodzaju w tekstach polskojęzycznych „Gazety Polskiej Bukowiny” wydawanej na Ukrainie* – z. 5, s. 7–22; 2022, *Swoistość form adresatywnych w tekstach współczesnych gazet polskojęzycznych wydawanych na Ukrainie (na tle normy ogólnopolskiej)* – z. 10, s. 39–66.
- P. Levchuk, 2022, *Trójjęzyczność ukraińsko–rosyjsko–polska uczniów szkół lwowskich z polskim językiem nauczania* – z. 4, s. 74–91.
- O. Łazarowycz, 2022, *Językowy obraz drogi w języku polskim i ukraińskim* – z. 1, s. 109–128; *Semantyczno-konotacyjne cechy charakterystyczne konceptu **prawda*** – z. 10, s. 93–114.
- M. Łesiów, 1959 (przeł. bibl.), *Ukraińskie polonica (1949–1957)* – z. 5, s. 223.
- M. Łesiów, 1967 (rec.), *Pytannja słowjańskoho mowoznawstwa*, kn. 7–8, Lwów 1963 – z. 7, s. 344–345; (rec.), *Proste rozmowy o języku* – A. Matwijenko, *Żywe słowo*, Kyjów 1964 – z. 7, s. 345–346.
- M. Łesiuk, 2022, *Gramatyczna kategoria czasu w języku polskim i ukraińskim w ujęciu diachronicznym* – z. 1, s. 50–70; *Formy gramatyczne autosemantycznych części mowy w językach polskim i ukraińskim* – z. 10, s. 27–38.
- M.B. Majewska, 2016 (rec.), I. Kononenko, O. Śpiwak, *Ukraińsko-polski słownik homonimów i paronimów międzyjęzycznych*, Kijów 2008 – z. 1, s. 105–112.
- H. Mieczkowska, 1976 (spraw.), *Prace nad „Ogólnokarpackim atlasem dialektologicznym” (OKAD) (V Międzynarodowa Konferencja nad „Ogólnopolskim atlasem dialektologicznym”, 17–21 listopada 1976 roku w Krakowie)* – z. 10, s. 460–462.
- O. Pelehata, 2022, *Elementy biografii językowej przedstawicieli polskiej mniejszości narodowej na pograniczu: Iwano-Frankiwsk (dawny Stanisławów)* – z. 1, s. 89–108; *Status języka polskiego wśród uczniów uczących się w klasach z językiem polskim jako językiem nauczania (na przykładzie Iwano-Frankiwska, Ukraina)* – z. 10, s. 164–179.
- M. Piliński, 1970, *O kulturze języka na Ukrainie* – s. 365–375; *O współczesnej leksykografii ukraińskiej* – s. 226–234; *Ukraińska „Eneida” Iwana Kotlarewskiego w 200-lecie urodzin poety (1769–1969)* – s. 437–442.
- T. Pluskota, 1978 (rec.), *Hovory ukrajinskoji movy (zbirnyk tekstiv)*, Kijów 1977 – z. 9, s. 429–430.
- W. Pomianowska, 1957, *W sprawie atlasów języków słowiańskich* – z. 9, s. 385–392; 1963, *Z prac nad kwestionariuszem do Atlasu Ogólnosłowiańskiego. Słowotwórstwo rzeczowników* – z. 1, s. 22–31.
- O. Popova, 2021, *Trudności w opanowaniu odmiany liczebników w nauczaniu języka polskiego jako obcego na przykładzie studentów ukraińsko- i rosyjskojęzycznych* – z. 5, s. 23–36.
- J. Porayski-Pomsta, 2006, *Słownictwo pochodzenia obcego w „Uniwersalnym słowniku języka polskiego” pod redakcją S. Dubisza* – z. 4, s. 58–69.
- M. Preobrażeńskaja, 1960, *W sprawie próbnego mapowania ogólnosłowiańskiego materiału językowego* – s. 31–35.
- J. Puzynina, 1962, *Uwagi o układzie kategorialnym w słowotwórstwie (na marginesie książki I. Kowalyka, „Pytannja imenny kovoho slovjanskooho slovotvoru”, Lwów 1958)* – s. 34–39.
- J. Rieger, 1977 (rec.), *Studia nad dialektologią ukraińską i polską (z materiałów b. Katedry Języków Ruskich UJ)*, Kraków 1975 – z. 7, s. 327–328.
- O. Sływyski, 2022, *Proza Olgi Tokarczuk jako wyzwanie dla tłumacza: notatki na marginesach ukraińskiego przekładu powieści „Księżki Jakubowe”* – z. 10, s. 252–263.

- H. Sojka-Masztalerz, 1997, *Zjawiska fonetyczne we współczesnej polszczyźnie lwowian* – z. 1, s. 53–67.
- H. Sojka-Masztalerz, 2014 (rec.), T. Melnyczuk, *Antroponimy w ukraińsko–polskiej miżmownij komunikacji*, Użgorod 2013 – z. 8, s. 102–105.
- B. Strumiński, 1959 (rec.), *Polsko-ukraiński słownik u dwóch tomach*, Kyjów 1958 – s. 363–367.
- B. Strumiński, 1961, *Ukraiinizmy gramatyczne we współczesnym języku polskim* – z. 9, s. 400–407, z. 10, s. 461–470.
- N. Szczerbij, 2022, *Hybrydalne formy czasownikowe w języku polskim i ukraińskim* – z. 1, s. 147–163.
- A. Szulgan, 2006, *Język polski starszego pokolenia polonijnego w Krzemieńcu na Ukrainie* – z. 5, s. 58–67.
- N. Szumlańska, 2013, *Sytuacja języka polskiego na Ukrainie* – z. 8, s. 33–47.
- W. Taszycki, 1972, *Imię Dorosz, nazwisko Doroszewski, nazwa miejscowa Doroszewszczyzna* – z. 4, s. 189–191; *Imiona Kirył i Kuryło, nazwiska: Kuryłowicz, Kurylewicz i Kuryłowski* – z. 6, s. 321–323.
- T. Tkaczuk, 2022, *Muzyczne inspiracje w „Prawdzie starowieku” – pierwszej części tetralogii Stanisława Vincenza* – z. 1, s. 289–299.
- M. Zawisławska, 2006 (rec.), I. Bielajewa, *Niepodstawowe nazwy barw w języku polskim, czeskim, rosyjskim i ukraińskim*, Warszawa 2005 – z. 5, s. 79–82.

Bibliografia

- Decyk-Zięba, W. 2016. Historia „Poradnika Językowego” 1901–1939. *Poradnik Językowy* 3, s. 7–26.
- Decyk-Zięba, W. kier. projektu. 2016–2017. „Poradnik Językowy” online. Online: <https://poradnik-jezykowy.uw.edu.pl/>
- Dubisz, S. 2014. *Językoznawcze studia polonistyczne (pisma wybrane, uzupełnione, zmienione)*, t. II: *Polonia i jej język*. Warszawa: Wydział Polonistyki UW.
- Dubisz, S. 2016. Rola „Poradnika Językowego” w kształtowaniu normy językowej i wiedzy o polszczyźnie. *Poradnik Językowy* 3, s. 48–63.
- Dubisz, S. 2022a. Polonistyczne spotkania polsko-ukraińskie – język, literatura, kultura. Tytułem wprowadzenia. *Poradnik Językowy* 1, s. 7–11.
- Dubisz, S. 2022b. Polonistyczne spotkania polsko-ukraińskie – lingwistyka, glottodydaktyka, translatoryka. Tytułem wstępu. *Poradnik Językowy* 10, s. 7–8.
- Dubisz, S., Porayski-Pomsta, J., Sękowska, E. red. 2004. *Język – Polityka – Społeczeństwo. Słownik pojęć politycznych i społecznych krajów Europy Środkowej i Wschodniej*. Warszawa: Dom Wydawniczy „Elipsa”.
- Kurzowa, Z. 1985. *Polszczyzna Lwowa i kresów południowo-wschodnich do 1939 roku*. Warszawa–Kraków: PWN.
- Latusek, J., Prejs, H. oprac. 2001. *100 lat „Poradnika Językowego”. Zawartość pisma w latach 1971–2000*, red. W. Decyk-Zięba, J. Porayski-Pomsta. Warszawa: Dom Wydawniczy „Elipsa”.
- Porayski-Pomsta, J. 2016. „Poradnik Językowy” w latach 1948–2015. *Poradnik Językowy* 3, s. 27–46.
- SOrtPWN – Polański, E. red. nauk. 2010. *Wielki słownik ortograficzny PWN z zasadami pisowni i interpunkcji*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

- SPPPWN – Markowski, A. red. nauk. 1999. *Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Stąpor, I. 2016. Roman Zawiliński (1855–1932). *Poradnik Językowy* 3, s. 64–71.
- Stieber, Z. 1974a. *O typach polszczyzny regionalnej w XVII wieku*. W: tenże, *Świat językowy Słowian*, s. 267–272. Warszawa: PWN (pierwodruk 1953 r.).
- Stieber, Z. 1974b. *Udział poszczególnych dialektów w formowaniu polskiego języka literackiego*. W: tenże, *Świat językowy Słowian*, s. 271–294. Warszawa: PWN (pierwodruk 1956 r.).
- Treder, J. 1972. *70 lat „Poradnika Językowego”. Zawartość pisma w latach 1901–1970*. Warszawa: PWN.

The issues of the Ukrainian language in „Poradnik Językowy” („The Linguistic Guide”) (1901–2022)

Summary

The Polish-language profile of „Poradnik Językowy” („The Linguistic Guide”) determines the fact that the studies regarding the Ukrainian language constitute a relatively small portion of the publications (66 in total). However, they have been published nearly since the initial annals and their subject matters include (in the quantitative order): 1) the presence of the Polish language in Ukraine, 2) the presence of the Ukrainian language in Ukraine, 3) the issues of the Slavic languages in general, 4) comparative (including contrastive) studies, 5) Ukrainisms present in the Polish language. The publications depict the status of the Ukrainian language in Ukraine and in contacts with the Polish language, interests of (Polish and Ukrainian) linguists in these issues, and trends in the language policies of both states.

Keywords: language contacts – the Ukrainian language – the Polish language.

Trans. Monika Czarnecka